

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 658.115.31

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-6-1>**Песцова-Світалка О.С.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавського державного аграрного університету***Кононенко Ж.А.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавського державного аграрного університету***Pestsova-Svitalka Oksana***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory and Economic Research
Poltava State Agrarian University***Kononenko Ganna***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory and Economic Research
Poltava State Agrarian University*

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ В УКРАЇНІ

THEORY AND PRACTICE OF STATE REGULATION OF NATURAL MONOPOLIES IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто підходи до розуміння сутності поняття «природна монополія», виокремлено види економічної діяльності у стані природних монополій. Наведено принципи державного регулювання та законодавче забезпечення діяльності суб'єктів природної монополії. Відзначено два регулятори, що здійснюють державне регулювання діяльності природних монополій, такі як Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), та Міністерство інфраструктури. Наведено види діяльності суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, що підлягають державному регулюванню. Виявлено тенденції до подрібнення підприємств у сферах енергетики та комунальних послуг (їх кількість за останні чотири роки зросла на 44,4%). З'ясовано основні напрями державного регулювання природних монополій. Встановлено, що під час здійснення тарифного регулювання суб'єктів природних монополій застосовується метод «витрати плюс», базою якого є повна собівартість продукції. Виділено негативні наслідки функціонування суб'єктів природних монополій в Україні.

Ключові слова: природна монополія, суб'єкт природної монополії, суміжний ринок, національні комісії з регулювання природних монополій, ефект масштабу виробництва, державне регулювання.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены подходы к пониманию сущности понятия «естественная монополия», выделены виды экономической деятельности в состоянии естественных монополий. Приведены принципы государственного регулирования и законодательное обеспечение деятельности субъектов естественной монополии. Отмечены два регулятора, которые осуществляют государственное регулирование деятельности

естественных монополий, такие как Национальная комиссия, осуществляющая государственное регулирование в сферах энергетики и коммунальных услуг (НКРЭКУ), и Министерство инфраструктуры. Приведены виды деятельности субъектов хозяйствования в сферах энергетики и коммунальных услуг, подлежащих государственному регулированию. Выявлены тенденции к дроблению предприятий в сферах энергетики и коммунальных услуг (их количество за последние четыре года выросло на 44,4%). Выявлены основные направления государственного регулирования естественных монополий. Установлено, что при осуществлении тарифного регулирования субъектов естественных монополий применяется метод «затраты плюс», базой которого является полная себестоимость продукции. Выделены негативные последствия функционирования субъектов естественных монополий в Украине.

Ключевые слова: естественная монополия, субъект естественной монополии, смежный рынок, национальные комиссии по регулированию естественных монополий, эффект масштаба производства, государственное регулирование.

ANNOTATION

The article considers approaches to understanding the essence of the concept of "natural monopoly", identifies the types of economic activity in the state of natural monopolies. It has been established that the subjects of the natural monopoly do not include the sphere of communication, radio broadcasting, television, and postal services. The principles of state regulation and legislative support for the activities of natural monopolies are given. The purpose of legislation on natural monopolies should be to regulate in the interests of society for providing the consumers with quality goods and services at affordable prices. Two regulators that carry out state regulation of natural monopolies have been identified: the National Commission for State Regulation of Energy and Utilities

and the Ministry of Infrastructure. The vast majority of natural monopolies (3 644 units, or 1.0% in 2020) are subordinated to the National Commission for State Regulation of Energy and Utilities and 36 entities to the Ministry of Infrastructure. Tendencies to fragment enterprises in the energy and utilities sectors (their number has increased by 44.4% over the past four years), which contradicts the basic principles of defining a natural monopoly in the Law of Ukraine "On Natural Monopolies". It was found that the main directions of state regulation of natural monopolies in Ukraine are prices (tariffs) for goods produced (sold) by natural monopolies and consumer access to goods produced (sold) by natural monopolies. In the implementation of tariff regulation of natural monopolies, the method of "cost plus" is used, the basis to which the rate of profit (profitability) is applied, is usually the full cost of production. The problems associated with the activities of natural monopolies significantly offset the effect of their activities, despite the relatively stable position of natural monopolies in the field of energy supply, communications and transport today. The negative consequences of the functioning of natural monopolies in Ukraine include insufficient investment in fixed assets, lack of incentives to innovate, poor quality of service, unsatisfactory incentives to reduce operating costs and increase the efficiency of investment projects, rising tariffs, lack of interest in emergence of new consumers.

Key words: natural monopoly, subject of natural monopoly, related market, national commissions for regulation of natural monopolies, scale effect of production, state regulation.

Постановка проблеми. Важливим напрямом сучасної економічної політики в Україні є розвиток та захист конкуренції. Однак за умов існування сфер економіки, у яких конкуренція з об'єктивних причин (технологічні особливості виробництва, характер попиту та пропозиції) неможлива, виникають та існують монополіні утворення. Такі суб'єкти панують на ринках централізованого постачання теплової енергії, централізованого водопостачання, зв'язку тощо й належать до сфери природних монополій. Завдяки монопольному становищу, якому не загрожує конкуренція у найближчій перспективі, такі суб'єкти природних монополій не схильні до збільшення обсягу своїх послуг, підвищення якості та продуктивності праці, запровадження інновацій. Наявність природних монополій характерна для багатьох економік світу, тому дослідження державного регулювання їх діяльності є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічна сутність природних монополій досліджували у своїх роботах класики економічної думки К. Макконел, С. Брю, Р. Піндайк, Д. Рабінфельд. Значний науковий доробок щодо сутності, умов функціонування природних монополій, державного регулювання, формування цін і тарифів на товари й послуги суб'єктів природної монополії, фінансових аспектів їх діяльності належить таким науковцям, як В. Столяров, В. Островецький, О. Савко, В. Шапуров, В. Хрустальова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Значний рівень актуальності та важливості цього питання вимагає подальшого пошуку механізмів як правильного оцінювання рівня державного регулювання монополії, так і підвищення ефективності регулювання цієї сфери економічної діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз теоретич-

них засад і практичних аспектів регулювання суб'єктів природних монополій в економіці України. Завданнями дослідження є оцінювання теоретичних підходів до визначення сутності природної монополії; дослідження управлінського забезпечення головних регуляторів (національних комісій) природних монополій; вивчення особливостей формування цін (тарифів) на товари та послуги суб'єктів природних монополій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про природні монополії», «природна монополія – стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умов відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги)» [1].

К.Р. Макконел, С.Л. Брю зазначають, що природна монополія існує, коли ефект масштабу настільки великий, що один суб'єкт може забезпечити весь ринок, маючи нижчі витрати на виробництво одиниці продукції, ніж їх би мала низка конкуруючих суб'єктів [2, с. 613]. Р.С. Піндайк, Д.Л. Рабінфельд вважають, що природна монополія ("natural monopoly") – це фірма, яка може виробляти весь обсяг виробництва на ринку з нижчими витратами, ніж у тому випадку, якщо б на ринку діяло декілька виробників [3, с. 320–321]. Якщо фірма є природною монополією, то більш ефективно дозволити саме їй обслуговувати весь ринок повністю замість декількох конкуруючих фірм [3, с. 321]. Прикладом може бути знову ж таки діяльність підприємств, що надають суспільству послуги з електропостачання, зв'язку тощо. У цьому разі ефект масштабу у виробництві та розподілі товару забезпечує отримання ефекту низьких витрат на виробництво одиниці продукції і, виходячи з цього, низьку ціну. За цих умов конкуренція є нерентабельною. Якщо б ринок поділився між виробниками, ефекту масштабу не було б досягнуто. Витрати на виробництво одиниці продукції мали бути значними, відповідно, товари мали б високу ціну, яка б забезпечувала покриття витрат на виробництво.

О. Савко під природною монополією пропонує розуміти суб'єкт господарювання, діяльність якого підлягає державному регулюванню у зв'язку з виробництвом чи наданням суспільно важливих товарів та послуг в умовах небажаної конкуренції або її відсутності [4, с. 161].

О. Шапуров характеризує природну монополію як стратегічний суб'єкт господарювання, який створює громадські суспільні продукти та послуги, має особливу інфраструктуру та об-

межені можливості функціонування, визначені відповідним державним регулятором ринку [5].

Згідно із Законом України «Про природні монополії» (стаття 5) виділяються такі сфери діяльності суб'єктів природних монополій [1]:

- транспортування нафти й нафтопродуктів трубопроводами;

- транспортування природного й нафтового газу трубопроводами;

- розподіл природного й нафтового газу трубопроводами;

- зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності із зберігання природного газу (ліцензійними умовами);

- транспортування інших речовин трубопроводним транспортом;

- передача електричної енергії;

- розподіл електричної енергії (передача електричної енергії місцевими (локальними) електромережами);

- користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування;

- управління повітряним рухом;

- централізоване водопостачання, централізоване водовідведення;

- транспортування теплової енергії;

- спеціалізовані послуги у річкових, морських портах, морських рибних портах та аеропортах.

Суб'єкти природних монополій – це особливий вид суб'єктів господарювання. Для забезпечення їх ефективної діяльності держава передбачила спеціальний механізм регулювання. Це передбачений законодавством комплекс заходів щодо встановлення та застосування обов'язкових вимог до господарської діяльності та продукції суб'єктів, які діють на ринках природних монополій. Державне регулювання необхідно перш за все для захисту інтересів споживачів товарів і послуг суб'єктів природних монополій, а також для підвищення економічного ефекту від їх діяльності. Воно відбувається на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів їх товарів [6].

Державному регулюванню підлягають усі відносини, що виникають на товарних ринках України, які перебувають у стані природної монополії, та на суміжних ринках за участю суб'єктів природних монополій. Суміжні товарні ринки не перебувають у стані природної монополії, але для суб'єктів, які діють на них, реалізація вироблених товарів або використання товарів інших суб'єктів господарювання неможливо без безпосереднього використання товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій.

До суміжних ринків, що регулюються відповідно до Закону «Про природні монополії», належать [1]:

- постачання природного газу та інших речовин, транспортування яких здійснюється трубопроводним транспортом;

- внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів та вантажів залізничним, повітряним, річковим та морським транспортом;

- виробництво електричної енергії в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії (ліцензійними умовами);

- постачання електричної енергії споживачам;

- виробництво теплової енергії (крім випадків, коли вона використовується виключно для внутрішньовиробничих потреб) в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва теплової енергії (ліцензійними умовами);

- постачання теплової енергії;

- продаж природного газу (зокрема, нафтового (попутного) газу та газу (метану) вугільних родовищ) власного видобутку в обсягах, що перевищують рівень, установлений ліцензійними умовами.

Державне регулювання природних монополій є новою для України практикою. Необхідність державного втручання в умовах ринкової економіки виникає на ринках, де з об'єктивних причин неможлива конкуренція. Запровадження економічного регулювання ставить за мету встановлення справедливих цін, стимулювання ефективності діяльності в галузі та захист інтересів споживачів товарів і послуг.

Згідно із Законом України «Про природні монополії» (стаття 9), виділяють такі принципи державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій [1]:

- принцип гласності та відкритості процедур регулювання;

- принцип адресності регулювання, його спрямованості на конкретний суб'єкт природної монополії;

- принцип самоокупності суб'єктів природних монополій;

- принцип стимулювання підвищення якості товарів і задоволення попиту на них;

- принцип забезпечення захисту прав споживачів;

- принцип підвищення ефективності функціонування суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках у сфері комбінованого виробництва електричної та теплової енергії шляхом застосування стимулюючого регулювання.

Законодавство України про регулювання діяльності суб'єктів природних монополій складається із Закону «Про природні монополії» та Повітряного кодексу України, Кодексу торговельного мореплавства України, Законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про транспорт», «Про трубопроводний транспорт», «Про залізничний транспорт», «Про ринок електричної енергії», «Про державне регулювання у

сфері комунальних послуг», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», «Про ринок природного газу», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про тепlopостачання», інших законів України, що встановлюють особливості здійснення господарської діяльності у сферах природних монополій.

Державний контроль за дотриманням законодавства України про захист економічної конкуренції у сферах природних монополій здійснюється Антимонопольним комітетом України. Громадський контроль за діяльністю суб'єктів природних монополій здійснюють об'єднання споживачів. Регулювати діяльність природних монополій мають національні комісії. Національні комісії регулювання природних монополій є державними колегіальними органами, які утворюються та ліквіднуються Президентом України. Комісії підпорядковуються Президенту України, підзвітні Верховній Раді України.

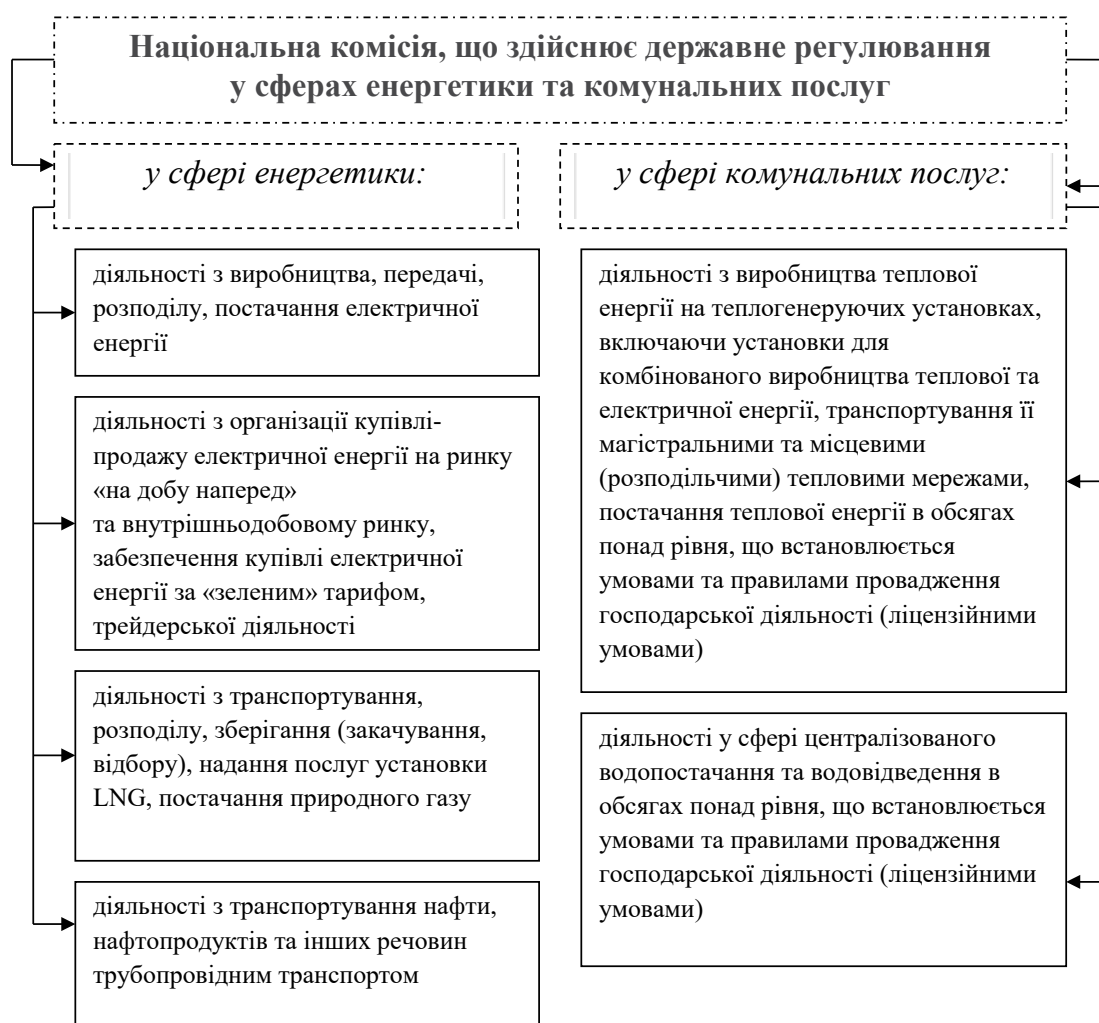
В Україні існують два регулятори відповідно до переліку монополій, затвердженого Антимонопольним комітетом, а саме Національна

комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), та Міністерство інфраструктури.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), є регулятором, що здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг (рис. 1).

Регулятор здійснює державне регулювання шляхом:

- нормативно-правового регулювання у випадках, коли відповідні повноваження надані Регулятору законом;
- ліцензування діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг;
- формування цінової і тарифної політики у сферах енергетики та комунальних послуг, а також реалізації відповідної політики у випадках, коли такі повноваження надані Регулятору законом;
- державного контролю та вжиття заходів впливу;
- використання інших засобів, передбачених законом.

Рис. 1. Діяльності суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, що підлягають державному регулюванню

Джерело: сформовано авторами за даними джерела [7]

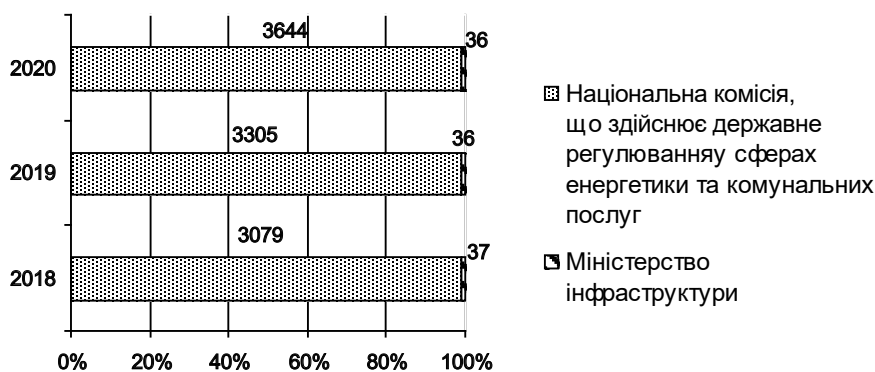

Рис. 2. Кількість суб'єктів природних монополій за підпорядкуванням, 2018–2020 рр. (станом на 31 жовтня)

Джерело: побудовано авторами за даними джерела [8]

За даними рис. 2, діяльність більшості суб'єктів природних монополій (3 079 од., або 98,8% у 2018 р., 3 644 од., або 1,0%, у 2020 р.) підпорядковується Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), а 36 суб'єктів – Міністерству інфраструктури. Також спостерігається тенденція до зростання кількості суб'єктів природних монополій, що регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

За дослідженнями О. Шапунова, станом на 1 січня 2017 р. підприємств, що підпорядковувались НКРЕКП, було 2 026 од. [5], тобто за останні чотири роки кількість суб'єктів природних монополій зросла на 44,4%.

Міністерство інфраструктури регулює такі сфери діяльності суб'єктів природних монополій, як користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування; управління повітряним рухом; надання спеціалізованих послуг у річкових, морських портах, морських рибних портах та аеропортах.

На думку В. Хрустальнової та С. Ференц, «природність» монополізації тих чи інших галузей у різних країнах має конкретно-історичну природу. Здебільшого до них належать інфраструктура залізничного, авіаційного транспорту, тепло-, водопостачання та водовідведення, низка видів комунальних послуг та послуг зв'язку тощо [9]. В сучасній економіці України не належать до природних монополій підприємства зв'язку, радіомовлення, телебачення, послуг пошти.

Предметом державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій згідно із Законом України «Про природні монополії» (стаття 8) є такі [1]:

- ціни (тарифи) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- доступ споживачів до товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

– інші умови здійснення підприємницької діяльності у випадках, передбачених законодавством.

К.Р. Макконел, С.Л. Брю, Р.С. Піндайк, Д.Л. Рабінфельд вважають, що природна монополія зазвичай виникає, коли має місце значна економія від масштабів виробництва. Якщо б фірма розділилась на дві конкуруючі, кожна з яких обслуговувала б половину ринку, то середні витрати виробництва для кожної фірми були б вищими, ніж початкової однієї фірми (рис. 3). Фірма є природною монополією, тому що має економію від масштабу виробництва (зменшення середніх і граничних витрат) за будь-якого обсягу виробництва. Якщо встановлювати ціну на рівні P_f , фірма понесе збитки і вийде з бізнесу. Встановлення ціни на рівні P_f приведе до максимально можливого обсягу виробництва, за якого фірма залишиться в бізнесі, а надмірний прибуток буде дорівнювати нулю.

Ціна за умови досконалої конкуренції перебуває в точці, де криві граничних витрат фірми і її середнього доходу (попиту) співпадають ($P = MC = AR$), що є справедливим для природної монополії. Проте часто на практиці складно визначити з необхідною точністю ціни таким методом, оскільки криві попиту й витрат переміщуються за зміни ринкових умов. Внаслідок цього регулювання монополії зазвичай базується на нормі прибутку, який вона отримує на свій капітал. Регулюючий орган визначає допустиму ціну так, щоб норма прибутку була певною мірою «конкурентною» або «справедливою». Ця практика називається регулюванням норми прибутку («rate-of-return regulation»): максимально допустима ціна ґрунтується на нормі прибутку (передбачуваної), яку фірма буде отримувати [3, с. 322].

Детальний аналіз методів ціноутворення й тарифікації провели В. Столяров і В. Островський. «Сьогодні в Україні під час здійснення тарифного регулювання суб'єктів природних монополій застосовується метод «витрати плюс». Він передбачає визначення розміру тарифу шляхом встановлення граничної рента-

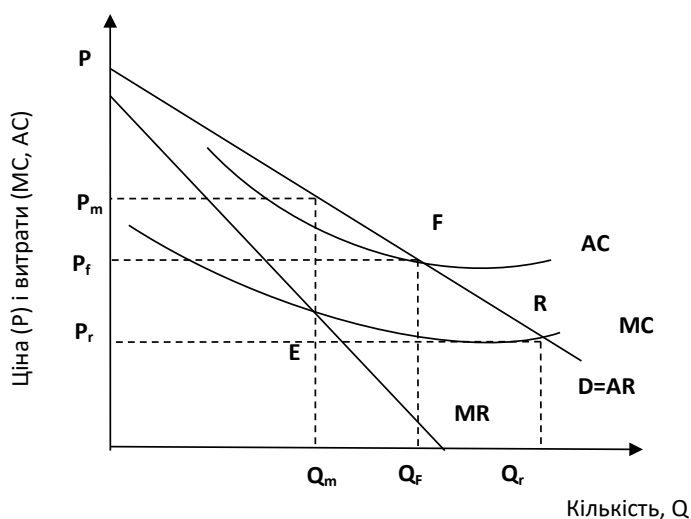

Рис. 3. Регулювання ціни за природної монополії [2, с. 492; 3, с. 322]

бельності (норми прибутку) до задекларованого об'єктами регулювання рівня витрат. При цьому в Україні, на відміну від, скажімо, США, Канади, Японії, базою, до якої застосовується норма прибутку (рентабельність), зазвичай є не вартість активів або сума інвестованого капіталу, а повна собівартість продукції, тобто сукупність витрат, понесених під час виробництва (реалізації) відповідних послуг» [10, с. 23].

О. Крамар зазначає, що саме на інфраструктурі, що забезпечує надання послуг природної монополії, заощаджують монополісти. Без належної якості мереж електропостачання, централізованого водопостачання й водовідведення або тепlopостачання не матиме жодного значення, хто та за яким тарифом готовий продавати воду чи тепло [11].

В економіці України застосовуються вільні ціни й тарифи, державні фіксовані та регульовані ціни й тарифи. Вільні ціни й тарифи встановлюються на всі види продукції, товарів, робіт і послуг, за винятком тих, за якими здійснюється державне регулювання цін і тарифів.

Т. Артемчук відзначає, що специфіка реформування державного регулювання природних монополій вимагає переходу до ціноутворення на основі чітких принципів, що стимулюють оптимальне використання ресурсів, мінімізацію витрат, а також забезпечення ефективного контролю за формуванням цін. Водночас впевненість підприємств у отриманні субсидій і підтримці з боку влади у будь-якому разі загрожує спотворенням господарських рішень та суттєвим ослабленням стимулів до економії витрат [12, с. 126].

Проблеми, пов'язані з діяльністю природних монополій, помітно нівелюють ефект від їхньої діяльності, незважаючи на відносно стабільне положення природних монополій у сфері енергопостачання, зв'язку і транспорту сьогодні. До таких проблем належать брак ін-

вестицій в оновлення основних фондів, високий рівень експлуатаційних витрат та низька ефективність інвестицій, компенсація неефективного управління постійним зростанням тарифів.

Висновки. Існування природних монополій пояснюється тим, що через значну капіталоемність їх суб'єктів вииграш від наявності конкуренції на цих ринках не покриває значних витрат суспільства на її запровадження й підтримання. Більшість чисто монопольних галузей є природними монополіями і підлягають регулюванню, яке ставить за мету встановлення справедливих цін, стимулювання ефективності діяльності в галузі та захист інтересів споживачів товарів і послуг.

Метою законодавства про природні монополії має бути регулювання в інтересах суспільства, тобто забезпечення суб'єктів господарювання і споживачів якісними товарами та послугами за прийнятними цінами. В Україні існують два регулятори суб'єктів природних монополій, такі як Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), та Міністерство інфраструктури. Більшість суб'єктів природних монополій (3 644 од., або 1,0%, у 2020 р.) підпорядковується Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), а 36 суб'єктів — Міністерству інфраструктури. До суб'єктів природної монополії в Україні не відносять сферу зв'язку, радіомовлення, телебачення, поштових послуг. Прослідковується тенденція до подрібнення підприємств у сферах енергетики та комунальних послуг (їх кількість за останні чотири роки зросла на 44,4%), що суперечить основним засадам визначення природної монополії у Законі України «Про природні монополії».

Основними напрямками державного регулювання природних монополій в Україні є ціни (тарифи) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій, та доступ споживачів до товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій. Під час здійснення тарифного регулювання суб'єктів природних монополій застосовується метод «витрати плюс», базою якого є сукупні витрати виробництва або повна собівартість продукції.

Негативними наслідками функціонування суб'єктів природних монополій в Україні є брак інвестицій на оновлення основних фондів, відсутність стимулів до впровадження інновацій, низька якість надання послуг, незадовільне стимулювання зниження експлуатаційних витрат і підвищення ефективності інвестиційних проектів, компенсація неефективного управління постійним зростанням тарифів, незацікавленість у появі нових споживачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про природні монополії : Закон України № 1682-III в редакції від 1 травня 2019 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення: 14.09.2020).
2. Макконнел К.Р., Брю. С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Киев : Хагар-Демос, 1993. 785 с.
3. Пиндайк Р., Рабинфельд Д. Микроэкономика. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 608 с.
4. Савко О. Дослідження умов функціонування природних монополій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69). № 2. С. 160–163.
5. Шапуров О. Сучасний стан природних монополій: категоріальний базис та фінансовий аспект. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7791> (дата звернення: 14.07.2020). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.75
6. Природні монополії. *Підручники онлайн*. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2072/28> (дата звернення: 30.08.2020).
7. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України № 1540-VIII в редакції від 29 грудня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення: 22.06.2020).
8. Зведений перелік суб'єктів природних монополій. *Єдиний державний веб-портал відкритих даних*. URL: <https://data.gov.ua/dataset/b9b1752e-92fc-4277-8f0d-227c40da2eda> (дата звернення: 08.11.2020).
9. Хрустальова В., Ференц С. Основні теоретичні підходи до визначення сутності та регулювання природно-монопольних галузей. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 24. С. 65–72.
10. Столяров В., Островецький В. Формування цін і тарифів на товари та послуги суб'єктів природних монополій в Україні. *Економіка та держава*. 2016. № 8. С. 19–27. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2016/5.pdf (дата звернення: 22.11.2020).
11. Крамар О. Державні монополії: на сторожі конкуренції. *Український тиждень*. 2018. № 45 (573). URL: <https://tyzhden.ua/Economics/222357> (дата звернення: 03.08.2020).
12. Артемчук Т. Проблеми ефективного функціонування природних монополій та засади їх вирішення шляхом державного регулювання. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2015. № 4. С. 119–129.
2. Makkonel K.R., Brju. S.L. (1993) *Ekonomyks: pryncypy, problemy u polytyka* [Economics: principles, problems and policies]. Kyev: Khaghar-Demos. (in Russian)
3. Pyndajk R., Rabynefeljd D. (2002) *Mykroekonomyka* [Microeconomics]. SPb.: Pyter. (in Russian)
4. Savko O. (2019) Doslidzhennja umov funkcionuvannja pryrodnykh monopolij [Investigation of conditions of the functioning of natural monopolies]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernad'skogho. Serija: Ekonomika i upravlinnja*. 2019, vol. 30(69), no. 2, pp. 160–163.
5. Shapurov O. (2020) Suchasnyj stan pryrodnykh monopolij: katehgorialnyj bazys ta finansovyj aspect [Current state of natural monopolies: categorial basis and financial aspect]. *Efektivna ekonomika*, no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7791> (accessed 14 September 2020). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.75.
6. *Pryrodni monopoliji* [Natural monopolies]. Pidruchnyky onlajn. Available at: <http://textbooks.net.ua/content/view/2072/28> (accessed 30 September 2020).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2016) The Law of Ukraine “About the National Comission for State Regulation of Energy and Utilities”. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (accessed 22 October 2020).
8. Jedynyj derzhavnyj veb-portal vidkrytykh danykh. Zvedenyj perelik sub'jektiv pryrodnykh monopolij [The only public web portal of open data. Consolidated list of subjects of state monopolies]. Available at: <https://data.gov.ua/dataset/b9b1752e-92fc-4277-8f0d-227c40da2eda> (accessed 08 November 2020).
9. Khrustal'jova V., Ferenc S. (2018) Osnovni teoretychni pidkhody do vyznachennja sutnosti ta rehuljuvannja pryrodno-monopolijnykh ghaluzej [Fundamental Theoretical viewpoints to definitions of Essence and regulations of Natural Monopolies]. *Infrastruktura rynku*, vol. 24, pp. 65–72.
10. Stoljarov V., Ostrovec'kij V. (2016) Formuvannja cin i taryfiv na tovary ta poslughy sub'jektiv pryrodnykh monopolij v Ukrajinі [Pricing and tariffs on goods and services of natural monopolies in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 19–27. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2016/5.pdf (accessed 22 November 2020).
11. Kramar O. (2018) Derzhavni monopoliji: na storozhi konkurenciji [State monopolies: on guard of concuren-tion]. *Ukrains'kij tyzhdenj*, no. 45(573). Available at: <https://tyzhden.ua/Economics/222357> (accessed 03 October 2020).
12. Artemchuk T. (2015) Problemy efektyvnogho funkcionuvannja pryrodnykh monopolij ta zasady jikh vyrishennja shljakhom derzhavnogho rehuljuvannja [Problems of effectional functioning of natural monopolies and principles of their solution by state regulation]. *Visnyk Ternopil's'kogho nacional'nogho ekonomichnogho universytetu*, no. 4, pp. 119–129.

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2000) The Law of Ukraine “On Natural Monopolies”. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (accessed 14 September 2020).